

oud-HOORN

KWARTAALBLAD
van de VERENIGING „oud-HOORN”

7e jaargang
nr. 1
april 1985

VOLKSBAZAR

„Oud-Hoorn”

Artikel 2 der Statuten, goedgekeurd bij Koninklijk Besluit van 15 november 1917:
„Het doel der vereeniging is het behouden van de schoonheid en het in herinnering houden van het verleden der stad Hoorn en hare omgeving”.

Kwartaalblad van de Vereniging „Oud-Hoorn”.
Gratis voor leden. Losse nummers, alleen voor leden,
verkrijgbaar à f 2,— per exemplaar bij het
verspreidingsadres.

Bestuur: J. M. Baltus, voorzitter
L. P. M. Hoogeveen, secretaris
mw. E. Millenaar, 2e secretaris
W. L. van der Waal, penningmeester

leden: mw. J. Schouwink-van der Windt
A. de Graaf (archivaris)
Y. J. Hangelbroek
H. W. Saaltink
A. Boezaard

Secretariaat: Postbus 346, 1620 AH HOORN

Contributie: f 20,— per jaar, inclusief toezending van het
kwartaalblad.

Giro 21 44 888 t.n.v. W. L. van der Waal
Postbus 346
1620 AH HOORN

Redactiecommissie:

J. L. N. Dijkstra
L. P. M. Hoogeveen
H. W. Saaltink
Femke Uiterwijk
W. Vingerhoed

Redactie-adres:

J. L. N. Dijkstra
Rotiusstraat 46
1624 GC Hoorn, tel. 1 71 17

**Opgave nieuwe leden en tevens
verspreidingsadres:**

C. Koppers
Botter 39
1625 DC HOORN
tel. 3 39 23

Archiefdienst Westfrieze Gemeenten:

Het streekarchief is gevestigd in het Stadhuis van Hoorn,
Nieuwe Steen 1, tel. 3 12 34.

Postadres: Archiefdienst Westfrieze Gemeenten
Postbus 603
1620 AR HOORN

De studiezaal is geopend van maandag t/m vrijdag van
9.00-17.00 uur en iedere tweede en vierde woensdag van
de maand van 19.00-22.00 uur (behalve juli en augustus).
Tussen 12.30 en 13.30 uur en ná 16.45 uur kunnen geen
stukken worden aangevraagd.

Tarieven:

door het archief verricht onderzoek f 9,40 per half uur;
fotokopieën f 0,70.

Eigen onderzoek op de studiezaal en het lenen van
boeken uit de bibliotheek (niet alles wordt uitgeleend) is
gratis.

Westfries Museum:

Rode Steen 1, Hoorn (tel. 1 55 97).

Geopend: het gehele jaar,
maandag t/m vrijdag van 11.00-17.00 uur,
zaterdag en zondag van 14.00-17.00 uur.

Drukker van dit blad:

NV Drukkerij Edecea,
Italiaanse Zeedijk 16A, Postbus 7, 1620 AA Hoorn

Volgend nummer en inleverdatum kopij

Het volgende nummer (7e jaargang nr. 2) zal verschijnen op 15 juni 1985. U wordt verzocht eventuele kopij voor dit
nummer uiterlijk 15 mei 1985 in te leveren bij het redactie-adres:

J. L. N. Dijkstra, Rotiusstraat 46, 1624 GC Hoorn, tel. 02290 - 1 71 17.

Verantwoording illustraties van dit verschijningsnummer:

J. M. Baltus, J. L. N. Dijkstra, K. Korpershoek, Westfries Museum.

Oude nummers

Vele leden, die in de loop van de laatste jaren lid zijn
geworden komen met het verzoek om oude nummers.
Helaas kunnen wij aan deze verzoeken niet altijd gevolg
geven.

Van de oude nummers is weinig voorraad. De oplage was
toen kleiner. Sommige nummers zijn geheel „uitverkocht”.

Indien er leden zijn, die nog in het bezit zijn van oude
nummers en deze willen afstaan dan zijn wij u zeer
dankbaar. Wij kunnen er anderen mee gelukkig maken.

Gaarne een berichtje aan C. Koppers, Botter 39, 1625 DC
Hoorn of een telefoontje (02290 - 3 39 23).

Bestuursmededelingen

1. De voorjaarsledenvergadering wordt gehouden 7 mei a.s.
2. Maandag 11 maart jl. is de eerste bijeenkomst geweest van gidsen en aspirantgidsen voor de zomeravondwandelingen. Onder leiding van organisator Albert de Graaf is het programma voor zomer 1985 opgesteld; hierover volgen o.a. in de plaatselijke pers nadere mededelingen. In dit nummer vindt u een lijst met data van de geplande wandelingen. Nieuw is de wandeling *Hoorn buiten de vesten* die het gebied tussen Koepoortsweg en Liornestraat bestrijkt; het accent zal hier vooral vallen op 19e- en 20e-eeuwse bouwkunst.
3. De vereniging „Oud-Hoorn” wordt in het Kerkmeijer-De Regtstichting-bestuur vertegenwoordigd door ons bestuurslid Albert de Graaf, als opvolger van mr. D. H. Buischool. Voor het bestuur van Het Westfries Museum heeft de heer W. A. Braasem de onlangs overleden heer W. G. Wiese opgevolgd.
4. De bestuursleden J. M. Baltus en A. Boezaard hebben op 12 december jl. een bijeenkomst van de Nationale-Contactcommissie-Monumentenbescherming bijgewoond in Utrecht in verband met de te organiseren tentoonstelling *Restauratie-ambachten* in Hoorn. In elke provincie is een stad uitgekozen om deze tentoonstelling onder auspiciën het NCM te houden. In Noord-Holland is dat, naast de landshoofdstad, Hoorn. De tentoonstelling in Hoorn zal worden georganiseerd door Het Westfries Museum in april-mei.
5. Het bestuur van de vereniging heeft aan de Rijksmonumentenraad een herhaald verzoek ingediend tot plaatsing van de RK Kerk aan het Grote Noord op de Rijkslijst van beschermde monumenten.
6. Verslag van de ledenvergadering op dinsdag 20 november 1984.

1. Opening

De voorzitter opent de vergadering en heet een ieder hartelijk welkom.

2. Verslag van de vergadering van 14 april 1984 wordt onder dankzegging aan de secretaresse onveranderd goedgekeurd.

3. Mededelingen van het bestuur

De voorzitter kijkt terug op het nog niet helemaal afgelopen jaar. Allereerst spreekt hij zijn dank en bewondering uit aan de redactie van het kwartaalblad. Hij roept leden op om te publiceren en te reageren.

De zomeravondwandelingen dit jaar waren een groot succes te noemen, mede dankzij de bezielende leiding van Albert de Graaf. Ook de cursus bouwkunst was geslaagd te noemen.

De voorzitter leest een krante-artikel voor waarin staat dat Hoorn in aanmerking wil komen voor de Europa Nostra-Award.

Gelukkig is er veel ten goede gewijzigd van het monumentale Hoorn. De voorzitter leest een stukje voor uit het blad van de Bond Heemschut uit 1977, met de titel: Hoorn zien en je hart vasthouden. Een aantal van de „rotte plekken” die toen genoemd werden zijn inmiddels een sieraad voor de stad geworden, mede dankzij particulier initiatief van kleine groepjes. Ook op het stadhuis is er een nieuwe wind gaan waaien m.b.t. het monumentenbeleid. De evt. toekenning van de Europa Nostra-Award kan zeker ook worden gezien als een schouderklop, een eerbetoon aan het vele werk dat wordt verricht door vrijwilligers. Toch zijn we er nog niet; een aantal gebouwen staat nog te verpauperen of is al helemaal verdwenen. De hoop wordt uitgesproken dat het enthousiasme van alle particuliere werkers

een stimulans zal blijven betekenen binnen de gemeentelijke afdelingen.

Een ander punt. Het verenigingslid dhr. H. Stumpel heeft via een brief te kennen gegeven dat hij niet akkoord kan gaan met de laatste passage van een artikel in het kwartaalblad over burgemeesterswoningen in Hoorn. Die passage luidt als volgt: Veel van het karakteristieke uiterlijk en interieur is sindsdien aan het oog onttrokken of helemaal verdwenen in een verregaande tegemoetkoming aan de smakeloze eisen van het winkeland publiek.

De voorzitter stelt dhr. Stumpel voor de brief als ingezonden brief te laten publiceren in het kwartaalblad, zodat de lezers van twee kanten worden geïnformeerd. Dhr. Koopman zegt dat hij het met dit voorstel eens is. Dhr. Korpershoek wijst op het punt van de vrije meningsuiting.

Dhr. Stumpel eist rectificatie, waarop dhr. Dekker zegt dat de enige rectificatie die hier op zijn plaats zou zijn, de rectificatie van de gevel zelf is. Dhr. Lips zegt dat het bekend was dat deze zaak gevoelig ligt, dus waarom weer de vinger op de zere plek leggen? De voorzitter deelt mede dat het beslist geen particuliere wraakactie van de schrijver is; indien burgemeester Akerlaken in een ander pand had gewoond was wellicht daarover een kritische kanttekening geplaatst. Volgens dhr. Saaltink spelen twee zaken door elkaar: het monumentenbeleid en de redactie van het blad. We kunnen als bestuur de inhoud niet censureren. Dhr. Peetoom stelt voor om de discussie te sluiten, aangezien de zaal om 02.00 uur ontruimd moet zijn.

Een ingelast punt: Stichting Behoud Grote Kerk. Dhr. Stumpel vertelt dat de stichting zich bijna kan opheffen, omdat het doel is bereikt. Hij ontvouwt de plannen.

4. Stichting geschiedschrijving Hoorn 1930-1945

De voorzitter geeft een korte kenschets van de stichting en nodigt dhr. Schrandt uit een nadere toelichting te geven.

Hierna wordt besloten tot het doen van een gift van f 250,— aan de stichting.

5. Onderscheidingen

De eerste onderscheiding wordt uitgereikt aan dhr. Büscher van de slagerij aan het Grote Noord. Het bestuur vindt dat het exterieur een weldadige aanblik biedt in de gevelrij van het Grote Noord. De tweede onderscheiding gaat naar dhr. Zuidema (afwezig), wegens het in stand houden en renoveren van Kerkplein 10-11. De derde onderscheiding gaat naar de Oosterkerkstichting. Na veel inspanningen, niet in het minst door dhr. Hoogeveen, is het gebouw op de Rijkslijst geplaatst. Met man en macht is er aan gewerkt om er een schoonheid van te maken.

Dhr. Lamers van het Oosterkerkbestuur, deelt mede dat door het vrijkomen van extra geld, ook de bovenverdieping in oude staat hersteld zal worden.

6. Rondvraag en sluiting

Dhr. Koopman vertelt over zijn plan tot het oprichten van Vrienden van het Westfries Museum. Tevens pleit hij ervoor om in het oude havengebied bidders neer te leggen.

Dhr. Wieggersma, lid van de stichting Varend-Bedrijfsvaartuig, sluit zich hierbij aan. Hij maakt zich zorgen over de medewerking van de gemeente en denkt daarbij aan de demping van de Volderswaal. Mw. Van Balen vraagt zich af wat we moeten doen om de anti-Markerwaardsactie te steunen.

Mw. Lust vindt dat in het kwartaalblad de zin: alleen overnemen met toestemming van enz. moet worden opgenomen.

Dhr. Van der Knaap vindt dat de RK Kerk met spoed op de monumentlijst geplaatst moet worden.

Niets meer aan de orde zijnde sluit de voorzitter de vergadering.

Wel en wee van het dagelijks leven

In de tijd waar ik het nu over heb, was over het algemeen de middenstander neringziek. Als voorbeeld noem ik, dat als je ergens klant was in een zaak, de eigenaar daarvan ook weer klant was bij jou. Er waren dan ook gevallen dat als gevolg van deze wederkerigheid een middenstander vier melkboeren, drie slaggers, vier bakkers etc. had. Een ander geval (historisch): een middenstander koopt een oud huisje en wil dit veranderen en bij zijn zaak betrekken. Nu waren er drie aannemers cliënt van zijn zaak. Gevolg: de eerste aannemer maakte de zolder, de tweede de vloeren en wandbetimmering, de derde de binnenbetimmering. Begrijpelijk was dit niet de meest voordelige verbouwing. Het woongedeelte van de meeste winkelpanden was geheel ondergeschikt gemaakt aan de zaak: die was nummer één. Ook kwam nogal eens voor, dat de winkelier zich verstopte als de wissel- of kwitanteloper zich meldde. Middenstanders hadden een vrij zorgelijk bestaan en waren moeilijk te verenigen, daar in verband met hun artikelen de belangen sterk uit elkaar konden lopen. Als men seizoengevoelige artikelen verkocht, dan was een koude zomer of een zachte winter een geweldige strop. Toch kan men zeggen dat de meeste middenstanders zeer voortvarende en bijzonder werkzame mensen waren, die de stad haar aantrekkelijke kleur gaven.

Op rekening

Een zeer bijzondere traditie was, dat veel zaken werden gedaan op jaarrekening. Zelfs artsen volgden deze traditie. De ondernemers in de bouwvakken konden niet vóór 1 januari hun rekeningen over het afgelopen jaar indienen. Deden ze het eerder, dan was dit zeer onwettig en verdacht men hen er van, dat zij insolvent waren of voor een faillissement stonden. In ieder geval deed het afbreuk aan de kredietwaardigheid. Als de cliënt dan de rekening kwam betalen — giro was er nog niet — dan moest men wel een gulden of rijksdaalder geven voor de kinderen van de klant. Voor veel zakenmensen betekenden deze betalingsgewoonten soms massa's moeilijkheden en hun kredietwaardigheid kwam wankel te staan. En denk dan eens aan het renteverlies! Gelukkig is deze traditie totaal afgeschaft. Zo waren er meer van deze bijzondere gewoonten bijvoorbeeld dat de wissels via de post of de bank altijd gepresenteerd werden met veertien dagen zicht. Dus na veertien dagen kwam men de wissel weer presenteren. De banken hadden dan ook speciale wisselopers in dienst. Ook onvoorstelbaar is nu, dat de grote dagbladen dagelijks tweemaal een krant lieten bezorgen nl. een ochtend- en een avondeditie, terwijl er zondagsmorgens ook nog een editie bezorgd werd. De posterijen hadden

„Het woongedeelte van de meeste winkelpanden was geheel ondergeschikt gemaakt aan de zaak.” Zo ook bij een van Hoorn's oudste huizen, te weten Munnickenveld nr. 2, dat van 1593 dateert en thans in eigendom is van de Vereniging Hendrick de Keyser. Het deed lange tijd dienst ten behoeve van een neringdoende middenstander als winkeltje waar van alles te koop was. Op 4 juni 1945 brandde dit perceel uit, maar werd twee jaar later weer herbouwd waarbij ook de trapgevel weer in ere werd hersteld.

drie bestellingen nl. een ochtend-, een middag- en een avondbestelling. Nog zie ik de postboden tijdens de avondbestelling met een olielampje op de borst in hun wijk de post rondbrengen. De telefoondienst bevond zich in het stadhuis op de

bovenetage boven de burgemeesterskamer. Hier zaten de telefonistes die de verbindingen tot stand brachten. Het kwam wel eens voor, dat, als het zomer en bijzonder warm was, de ramen van het verbindingvertrek open stonden en de dames uit het raam leunden.

Telefooncliënten uit de buurt riepen dan voor het stadhuis tot de telefonistes: „Opletten, ik kan geen verbinding krijgen! Ik moet verbinding hebben!”.

Poetsdag

Alles was geregeld en aan traditie gebonden. Zo was de maandag wasdag en vrijdags moest alles doorgewerkt worden: kleden van de vloer en uitgeklopt, zeil en meubelen met was ingewreven, glazen gelapt en de versierende artikelen als vazen, beeldjes, schilderijen, pendules zorgvuldig van stof ontdaan. Wanneer men deze werkzaamheden bij het „hogere” volk bekeek, dan bestond dit vooral uit het arrangeren, want er was een wasvrouw, een keuken- en bellenmeisje en een werkster. Die moesten het werk uitvoeren en dat wàs werken, want mevrouw controleerde wel heel erg goed.

Dan was het ook vrijdags zilverpoetsen — want de couverts als lepels, vorken en messen alsmede het koffie-en theegerei moest van zilver zijn. Het is bekend dat bij enkelen dan ook het zilvergeld — stuivers, dubbeltjes, kwartjes, halve en hele guldens en rijksdaalders — gepoetst moest worden! Kapper Baart vertelde dat hij als jongen zilverpoetser was geweest bij jhr. Van Akerlaken op het Grote Oost.

Over de stoelen en sofa waren hoezen getrokken. Die gingen er af als er visite kwam. Men adverteerde of

nodigde per kaart uit, dat de heer en mevr. NN zondag — datum — van 2 tot 5 ontvingen. Dan kon men vooraanstaande dames en heren ter visite zien gaan, de dames in haar beste kostuums (want men was zeer kritisch) en de heren in het zwart met hoge hoed. Dit was ook een gelegenheid om, als men nieuw inwoner van de stad was, kennis te maken. Dit voorrecht was maar voor enkelen weggelegd.

Aan de haven

In een ander gedeelte van de stad nl. het havenkwartier ging het kleurrijk en vol levendigheid toe: „Ik denk aan de schepenlossers, die op de Hogebrug stonden te leunen, wachtend op een karweitje. Namen waren alom bekend als Heintje van der Berg, Dries van der Rol, de Paardenworst, Piet Slof (eigen naam Pieterse), Uldering, Semering enz. En daar er in deze buurten veel kroegjes waren, kwamen veel van deze klanten enige keren als logé in de cel van het politiebureau terecht.

Bij de Hogebrug stond ook het pand van de Hoornse boot. Een gedeelte was bestemd als pakhuis en kantoor en het voorste stuk voor de brugwachter, die de beide ophaalbruggen in de buurt bediende. Deze brugwachter was de schoenmaker Rietbergen, die daar tevens z'n beroep uitoefende.

Italiaanse Zeedijk, Kuil en Paardensteeg waren wel wat verwaarloosde straten. Er waren veel buurtwinkeltjes bijv. kruideniers, bakkers, slaggers, melkboeren, water-en-vuur en brandstoffenzakken en dan natuurlijk snoep- en sigarenzaakjes en de nodige kroegjes. 's Morgens kon men bij de Hoofdtoren de visventers zoals vrouw Hil Klaassen,

Langs de Oude Doelenkade — waar het op dat moment vloed is, getuige de hoogte van de waterstand — liggen broederlijk enkele tjalken, bidders en een aak bijeen. Het uitzicht op de Oosterkerk is vrij onbeperkt en de rij Jugendstil-woonhuizen staat nog maar net. We schrijven omstreeks 1914 en erg best gaat het niet met de Hoornse bedrijvigheid.

Arie Wormsbecher, Kramer, Trijn Lijster en Lammert de Kneut zien. Tegen ongeveer acht uur ging men de stad in om de vis te verkopen. Men stond er toen op dat de vis nog leefde. De paling lag in een laag zaagsel. Ook waren er visventers zoals Rikus Oosterman, Freese en Arie Broerse, bijgenaamd Arie Pijp, die per hondekar de vis in de omliggende dorpen gingen verkopen. Arie Broerse had een typische opmerking als men hem iets bijzonders vertelde. Hij zei dan: „Dat mot in de kronijk, buur!“. De vissers brachten de grootste drukte in dit havenkwartier, met de komst en het vertrek van de botters en de verkoop van de vis. Vooral als het haringtijd was, gonsde het van de drukte. Grote haringexporteurs en -inmakers stonden bij het lossen der schepen. Er werd al spoedig gevraagd: „Hoeveel last (200 stuks) heb je of hoeveel tal (20 stuks)“. Ansjovis was wat moeilijker, omdat het kleine visjes waren en alles uit de netten geplukt moest worden. Enige bijnamen van vissers dienen bewaard te blijven nl. de Splinter, de Lijster, de Brandweer, Oliekoek, de Glazenkast, de Otter, de Piewiep, etc. etc.

Naast het groot aantal pakhuizen in deze wijk voor kaas (ook enkele zaden) stonden er veel simpele huizen en ook een groot aantal erg verwaarloosde huizen, zeg maar krotten. Er werden huizen bewoond in de Brouwerssteeg, Foreestensteeg, Pompsteeg, Jan Haringsteeg, Melknapsteeg, wat nu onvoorstelbaar is en dan nog vaak grote gezinnen. Aan de Italiaanse Zeedijk was ook een spookhuis, dat door verschillende gezinnen bewoond werd.

Een beetje behoorlijk huis had een voorkamertje, daar stond het mooiste wat men had. Men gebruikte het nimmer, alleen om te laten zien, alsof het een museum was. Men sliep in de achterkamer in de bedstede met

Het havenkwartier: Meellossen in een tijd dat men deze grondstof heel best kon gebruiken nl. op 8 juli 1942. De foto werd gemaakt door T. Visser uit de Kerkstraat en gebruikt door Expeditie Karel voor reclaimedoeleinden. Of er toen veel schepenlossers op de Hogebrug hebben staan toekijken, mag — gelet op de omstandigheden — in twijfel worden getrokken. Maar dit tafereel speelde zich dan ook één oorlog later af.

beddenkwast. Aan het hoofdeinde hing aan de wand de krib, waarin de jongste sliep. In de onderkooi, dus onder het bed van de ouders, sliep vaak een aantal grotere kinderen, terwijl op de zolder, vlak onder de pannen, de grootsten op matrassen op de grond lagen. Zo leefde men nog in de eerste jaren van deze eeuw.

Armoe troef tot in de zestiger jaren. Deze door P. Nooteboom vastgelegde situatie laat de bebouwing aan het door Proostensteeg, Kuil en Achterom begrensde pleintje zien zoals men deze in 1957 nog aantrof. Het geheel valt nauwelijks meer te herkennen, ware het niet dat rechts op de foto het Diaconiehuis uit 1615 en een gedeelte van de St. Cyriacus- en St. Franciscuskerk uit 1882 het mogelijk maken dit geheel toch nog vrij duidelijk te localiseren.

Het stadsbestuur

Hoe werd de stad bestuurd? De dertien leden van de raad, die eenmaal per maand op dinsdagmiddag vergaderden, werden — naar algemeen gezegde — aangewezen in de Grote Sociëteit. Men zocht altijd iemand uit die kringen, en dan mochten er een of twee vooraanstaande middenstanders en altijd twee katholieken bij. Men had toen geen lijstvorming, maar voor iedere zetel werd iemand kandidaat gesteld. Dan stonden op het biljet meestal drie namen, een zgn. liberaal, een katholiek en een anti-revolutionair.

Nu hadden de liberalen altijd verreweg de meerderheid. Het waren steeds hoge ambtenaren, kaaskopers, bankdirecteuren en fabrikanten. In 1901 stond er plotseling op een van de biljetten een ander bovenaan, geen politieke figuur maar een typograaf, W. Dekker. Wellicht had men in de sociëteit te veel op de kegelbaan geconsumeerd? Dekker kwam in de raad. Enfin, gedane zaken nemen geen keer, maar men wist toch een oplossing. Dekker werd een aardige gemeentelijke betrekking aangeboden, die door hem werd geaccepteerd, en toen moest hij uit de raad: de zaak was weer zeer elegant geregeld. Maar het socialisme kreeg toch meer belangstelling, en in 1911 werd de vaste keten doorbroken: H. Prins, SDAP, nam zitting en in 1912 werd hij opgevolgd door G. Veldhuysen, ook SDAP. Aldus werd alles wel wat anders. Want als men vóórdien bijv. regenten nodig had voor het stadsziekenhuis, St. Pietershof, commissie muziekschool, het Kerkenarmenfonds en andere vooraanstaande commissies, kwam men steeds terecht bij mensen uit de club waaruit

ook de raadsleden kwamen. Die groep had dan ook een belangrijke invloed in de gemeente.

Natuurlijk deed het gemeentebestuur wel een en ander. In 1901 werd subsidie verleend ten behoeve van een op te richten ambachtsschool. Het rijkslandbouwproefstation werd 21 december 1901 door prins Hendrik geopend. In 1904 werd een commissie van onderzoek ingesteld tot oprichting van een drinkwaterleiding. In 1908 werd aan de Draafsingel grond gekocht voor de bouw van de Rijks-HBS (want de stedelijke HBS werd door het rijk overgenomen) en werd een krediet van f 32.463,27 verleend voor aanleg van de Johan Messchaertstraat en de brug over de Vest, de Veliusbrug.

Wat de Kamerverkiezingen betreft: ook die gingen niet via evenredige vertegenwoordiging, maar zetel voor zetel. Ieder van de 100 kieskringen vaardigde één persoon af. Er werd soms een hevige strijd gevoerd op politieke debat-avonden, waarbij men een beproefd spreker liet komen. Er waren volop aanplak- en strooibiljetten en op de dag van de stemming stond men met reclameborden bij de stembureaus. Voor Hoorn zetelde tot 1914 immer een liberaal in de Kamer.

In vrije tijd

Voor amusement en ontwikkeling was er nogal wat keus. De zangverenigingen Sappho, Euterpe en Toonkunst, de operettevereniging Excelsior, de toneelclubs Hofdijk en Eensgezindheid, voorts toneelclubs voor propaganda-avonden van de Bond van Staatspensionering en de Geheelonthouders en de toneelclub van de RK Volksbond. Er waren enige biljartclubs en schaakclubs en verder hield men onder elkaar kaart- en pandoerrondjes.

Het Buitengasthuis aan de Binnenluiendijk (hoek Baatland) diende tot verpleging van besmettelijke ziekten. Het gebouw werd daartoe in 1848 door de gemeente Hoorn van een particulier aangekocht. Als zodanig werd het twintig jaar later een onderdeel van het Stadsziekenhuis. Twee lokalen werden beschikbaar gehouden voor resp. vrouwelijke en mannelijke patiënten uit Hoorn. Het derde lokaal werd in 1889 verhuurd aan het Rijk en diende daarna voor de verpleging van militairen uit het garnizoen. In 1919 werd het Buitengasthuis weer ter beschikking van de gemeente gesteld, nadat het in de tuin van het Stadsziekenhuis staande gebouwtje van het Algemeen Armenbestuur ten behoeve van lijdens aan besmettelijke ziekten in gereedheid gebracht was. Het voormalige Buitengasthuis werd in 1952 gesloopt en vervangen door een eigentijds woonhuis.

Voor cultuur kon men ook terecht bij de Vereniging voor Volksvermaak. Deze organiseerde 's winters in het Park lezingen en declamatieavonden, die veel belangstelling trokken. Ook bestond de vereniging „Nut en Genoegen”, hoofdzakelijk voor middenstanders, met maandelijks lezingen, afgewisseld door feestavonden in de Witte Engel. Verder was opgericht de Garantenvereniging, die belangrijke en beroemde mensen op het gebied van toneel en concert naar Hoorn bracht. De Bouwmeesters en hun tijdgenoten traden voor hen op. Alle bewondering heb ik voor hun initiatief, dat in Hoorn wereldberoemde pianisten liet optreden als Myra Hess en de Australische pianist Percy Grainger. Met de kermis kwam Jac. Kinsbergen met zijn theaterloge op de Rode Steen. Hij bracht daar bekende toneelspelers als Esther de Boer van Rijk, Tilly Lus, Mien van der Lugt Melsert, Ternooy Apel, Willem van der Veer, Herman Schwaab, Van der Horst, enz., dus amusement genoeg. In het Park trad (half variété, half revue) Henri ter Hall op. Ook een grote trekker was ds. W. Schermerhorn uit Nieuwe Nieuwdorp, een zeer begaafd en meeslepend spreker en anti-militarist. Vergeten mogen we niet dat ook dr. Albert Schweitzer eens een orgelconcert verzorgde in de Grote Kerk. Hoe stond het met de volksgezondheid? Er was het Stadsziekenhuis op het Kerkplein en een Buitengasthuis, speciaal voor besmettelijke ziekten, op de Binnensluiendijk. Dikwijls kon men aan huizen het verplichte papiertje zien aangeplakt met bijvoorbeeld „Besmettelijke ziekte. Roodvonk” er op. Een specialist was er niet, er waren vijf huisartsen, een tandarts (Breunisse) en verschillende zgn. ziekenbussen. De arbeidersbeweging

had ook een ziekenfonds. Het ziekenvervoer geschiedde per raderbrancard op zeer hoge wielen, een linnen kap over de brancard. Wijkverpleegster was zuster Zon, later zuster Graafland. Verdwenen is ook het beeld, dat als iemand ernstig ziek thuis lag, voor het huis een dikke laag stro op straat werd gelegd om het rumoer te dempen.

Grote feesten

De Vereniging voor Volksvermaken organiseerde ieder jaar festiviteiten. In 1905 was er een geweldig fraaie kinderoptocht, voorstellende allerlei sprookjes. In mijn herinnering staat nog, dat het Grote Noord met prachtige praalwagens Assepoester uitbeelde, de Nieuwsteeg een zigeunergroep, de Nieuwstraat het circus, de Kerksteeg een Tiroler groep, het West Klein Duimpje; trouwens alle straten deden mee.

In 1906 waren er grote Rembrandtfeesten met optocht en op het Doelenplein tableaux vivants naar Rembrandts schilderijen, in 1907 De Ruyterfeesten met in het Park tableaux vivants en een oud-Hollandse markt op het Doelenplein. In 1908 was er een Japanse markt op het Doelenplein, in 1909 geboortefeesten vanwege prinses Juliana, met parades, lichtstoeten, gondelvaart en vuurwerk. De tableaux werden samengesteld door M. Storm, decorateur en G. H. Lückens. In 1910 waren er grote landbouwfeesten, in 1911 vliegfeesten. Nederland was toen geheel in de ban van het jonge vliegtuig-fenomeen. Men maakte reizen om Jan Olieslager te zien vliegen. Nu kwam het ook in Hoorn. Er kwamen

De rijkelijk versterde Gouw in het jaar 1919 ter gelegenheid van de grote landbouwtenoontstelling. Geheel links op de hoek met de Nieuwsteeg het voormalige café „De Morgenster”, dat toen al in eigendom overgegaan was naar S. I. de Vries, manufacturen. Deze firma-in-opkomst haakte duidelijk op de landbouwfeesten in door het Westfriese publiek gevelbreed deelachtig te maken van de komende uitbreiding der magazijnen in 1911.

twee hangars, een één- en een dubbeldekker. De feesten begonnen met het bezichtigen van de vliegtuigen. Enorme belangstelling was er op de Buitenluiendijk, nu Julianapark (toen stond er nog geen boom, alleen drie kogelvangers). De volgende dag zou, wind en weder dienende, het vliegen beginnen. 's Morgens, als er nog geen beslissing genomen was, hing van de toren van de Grote Kerk een rode vlag uit. 's Middags, als het beslist niet doorging, hing er een zwarte vlag en als het wel doorging zou een witte vlag waaien. Woensdag: rode, later zwarte vlag. Donderdag idem. Vrijdag idem, Zaterdag, laatste dag: er werd natuurlijk geducht gekankerd. Tot plotseling om twee uur de witte vlag uithing.

Alles rende naar Buitenluiendijk en Hoofd, velen kwamen van buiten op fietsen en met paard en wagen. Toen werd het wachten. Men zag de vliegtuigen uit de hangars rijden en een van de aviateurs, zoals men die toen noemde, heen en weer lopen. Na ruim anderhalf uur kwam er toch beweging. Men zag het goed: de eendekker reed op het terrein en ging plotseling onder groot gejuich de lucht in. De vlucht duurde ongeveer twee minuten, toen viel het toestel naar beneden en lag in puin. De vlieger kwam er goed af. Vervolgens begon de aviateur Mulder met z'n tweedekker over het terrein te hobbelen en waarachtig: hij ging de hoogte in. Echter niet te hoog, hij vloog over het zgn. grote Gat en keerde terug naar het terrein. Al met al had het vliegfeest 6 minuten geduurd. Kransen en toespraken.

Er waren in die jaren voorts geweldige gymnastiekfeesten en muziekconcoursten met marswedstrijden op de Veemarkt. Dus er was wel heel wat levendigheid.

Sport

Aan sport werd natuurlijk ook veel gedaan. Er waren twee voetbalverenigingen, Sport en Hollandia, twee korfbalclubs Velocitas en Jong Holland, gymnastiek UDI-WVO, tennisclub, fietsclub, schietvereniging en kegelclub. Nu lukte het niet altijd om zo maar lid van een bepaalde vereniging te worden. En niet alleen op sportgebied; het gold op allerlei terrein. Men hield graag de schaapjes bij elkaar en daarom werd meestal de ballotage in stelling gebracht: wéér het standsverschil. Men wilde het zeker fijn houden.

Als voorbeeld kan ik stellen de HSV Sport, opgericht in 1889 als cricketclub. Zij ging echter spoedig over op het zo populair geworden voetbal, dat bij de jeugd bijzonder aansloeg. Men zag ze veel voetballen op bijvoorbeeld de Noorderveemarkt en voor en achter de Grote Kerk, trouwens overal waar wat ruimte was. Mej. Kee Groot, een bijzonder vooruitstrevende vrouw (ze droeg al kort geknipt haar en had met mej. Verwijs een cartonagefabriek in de Gravenstraat), ging zich interesseren voor al die voetballertjes. Ze wendde zich tot het bestuur van „Sport” en vroeg of de voetballende jeugd lid kon worden. Zij vond wel begrip bij het bestuur, maar al die jongens als lid te accepteren: Dat ging toch niet? Want de leden van „Sport” waren bijna allemaal leerlingen van de HBS en jongens uit de gegoede burgerij. Toch wilde men wel wát doen: Een bestuurslid van Sport, Frans Holsmüller, zou de behulpzame hand bieden bij de oprichting van een volksvoetbalclub. Dit lukte en in 1898 werd HVV „Volharding” opgericht, later herdoopt tot „Hollandia”. Holsmüller werd nadien tot erelid van deze vereniging benoemd.

Dergelijke gevallen kwamen bij andere verenigingen ook

voor bijvoorbeeld bij dansclubs, tennis- en fietsclubs en zelfs bij een zangvereniging als Sappho. Je kon zo maar geen lid worden, want je moest er bij passen. En daarom werd er — zoals gezegd — nogal eens gebruik gemaakt van het reglementsartikel ballotage.

Schoonmaak

Keren we nog eens terug naar het dagelijks leven dat werd beheerst door zeer vele tradities. Zo was het ook met de zogeheten schoonmaak. Men diende er, als er in januari enige dagen knap weer waren, op de zolder al aan te beginnen, en dat ging enige maanden door, want vóór Pasen moest alles schoon zijn. Dit was geen half werk: kasten opgeruimd, kleren en kleden uitgeklopt, dekens buitengehangen om op te frissen, gordijnen gewassen. In deze maanden waren hele huishoudens in de war. Men slaakte een zucht van verlichting als het Pasen was en men alles voor elkaar had. Er waren dan nog lieden die enige weken in de keuken bleven wonen om de voor- en achterkamer schoon te houden. In het begin van de herfst werd deze schoonmaakwoede, zij het op enigszins eenvoudiger manier, herhaald. Dit werd schaken of roden genoemd. Er was nóg een traditie: op 15 maart gingen de kachels uit, en hoe de temperatuur ook was: de kachel blééf uit en ging niet voor 15 november weer aan. Onze oma's en moeders zaten thuis nog met een stoof of poef onder haar voeten. Men had zelfs warme stoven met marmeren plaat, waarin testen met gloeiende briketten werden geplaatst. Ook in de kerkgebouwen maakte men gebruik van stovenzetsters.

Wat de jeugd betreft, bestond voor jongens, begin deze eeuw de groep „Klein maar Dapper”, een soort semi-militaire organisatie. Van tien tot vijftien jaar kon men zich daarbij melden. Commandant was een kapitein van het garnizoen, Withaar. De jongens droegen een imitatie-soldatenuniform. Deze groep heeft niet lang bestaan. Als bij toeval is een van die jongens nl. Johan Wilson van het Grote Noord, in 1939 benoemd tot luitenant-generaal.

In 1910 kwam er iets anders voor in de plaats nl. de padvinders met hun bruine hoeden en uniformen en grote stokken. Leider was de sergeant Van Wilsum, beter bekend als Ali Baba.

De winter was moeilijk voor een deel van de bevolking. Velen werden werkloos, de vissers door de vorst tot nietsdoen gedwongen. Als er dan sneeuw lag, zag men deze lieden tegen vergoeding sneeuw ruimen. Ook was er gelegenheid om te werken in het Gemeentelijk werkhuis op de Modderbakken, later Vollerswaal, op de hoek van het Watertje. Het was een houten loods en men vervaardigde er bossen talhout (takken in bossen van 100 stuks) en vuurmakers. Dat waren houtkrullen met ijzerdraad er omheen, die vervolgens waren gedompeld in brandbare lak. Deze werden gebruikt voor aanmaak van de kachels. Ook zag men veel bedelaars of semi-bedelaars, lieden die met veters of doosjes lucifers ventten. Voorts was daar Simon Klein, bijgenaamd de hardloper, in maillot met allerlei bellen versierd, een rieten stokje in zijn hand en dan maar trippelen en aan de deuren bellen, waarbij hij bleef doorgaan met trippelen en dan z'n hand ophouden.

Welke tijden het waren wil ik tenslotte met enige prijzen duidelijk maken:
Brood 1 pond 8 ct, kadetjes 1 cent, krentenbollen 2 cent.
Melk per kan (er werd toen niet over liter gesproken).

„De winter was moeilijk voor een deel van de bevolking.” Dat moge heel waar zijn, maar anderen vermaakten zich opperbest. Soms dolle ijspret alom, zoals hier overduidelijk te zien is op de Grashaven. Behalve met sneeuwruimen van de straten zullen de vissers zich — noodgedwongen — ook wel bezig gehouden hebben met baanvegen en wat dies meer zij.

Deze prijs wisselde nog wel eens: 4 of 5 ct.

Vette varkensslappen per pond 25 ct, vers spek idem 25 ct, gesmolten vet idem 25 ct, magere varkensslappen 32,5 ct, karbonade 30 ct, saucijzen 30 ct.

De Bijenkorf adverteerde in de jaren 1910-1914 o.a. met 'n blouse in wit, rose of lichtblauw, wasbaar, kraag, manchetten en das van gebloemd creton voor f 1,55; een prima katoenen meisjesjurk voor f 2,90; damesmantels, alle maten en kleuren, 120 cm lang f 32,50; een driedelig confectie herenkostuum f 19,95; een driedelig maatherenkostuum f 34,85; damesschoenen zwart f 4,95, bruin f 5,50, molière zwart f 3,95, bruin f 5,50; herenschoenen zwart f 5,05, bruin f 6,95, molières zwart f 4,95, bruin f 6,50.

Bruine bonen 1e soort kostten 19 cent per pond, groene erwten 25 ct, groenten in blik 28 ct, koffie 1e soort 55 ct, thee per ons 16 ct, cacao half pond 90 ct, pond witte suiker 25 ct, rijst 10 ct, tarwemeel 13 ct, Edammerkaas 4 pnd voor f 2,—, puddingpoeder — 12 smaken — per pakje 5 ct, pinda's 20 ct per pond.

En er was een luxe kinderwagen met fraai beschilderde verstelbare kap voor f 23,—.

De huishuren waren ongeveer f 1,25 per week. Voor nu zijn dat onbegrijpelijke prijzen en toch werd er armoede geleden. Daarom is het momenteel een fout gezegde, dat de mensen vroeger meer tevreden zouden zijn geweest. Dit is een sprookje. En zeker hebben de vakbonden gestreden voor een meer sociaal levenspatroon: voor ieder een levenswaardig bestan. Want daar ontbrak nog wel het een en ander aan. Het leven van 1900-1914 was heus niet ideaal.

En toen kwam de oorlog

Wat buiten ons land gebeurde, werd door de grote massa niet begrepen. 't Was alles ver van ons bed en de nieuwsmidia waren nog niet zo snel om binnen enkele dagen het allerlaatste nieuws uitgebreid en wel te brengen. Men zong wel: „En de Boeren hebben overwonnen!” maar wat dat precies betekende, die Boerenoorlog in Zuid-Afrika, drong niet door. Ja, er waren straatspotliedjes op de Britten. Paul Kruger werd de grote held en met hem had men veel medelijden. Men vond het prachtig dat koningin Wilhelmina een oorlogsschip naar Transvaal stuurde om hem veilig naar Holland te halen. Dan hoorde men weer wat over de Russisch-Japanse oorlog 1904-1905 en vooral over het beleg van Port Arthur. Wat of waar dat was, interesseerde niet zo erg. Men schudde wel het hoofd als men hoorde dat er 200 mensen gesneuveld waren. De oorlog tussen Italië en Turkije ging helemaal aan een ieder voorbij. Men hoorde dat het om Lybië ging. Ja, waar was dat?

Er viel weer te praten in 1912-1913, want toen braken de Balkan-oorlogen uit. Men maakte zich daar niet al te druk om, want voor velen waren dit onbekende landen.

Wat wèl aangreep was de ramp met de Oceanreus Titanic in 1912 die op z'n eerst reis naar Amerika op een ijsberg liep, openscheurde en met honderden ten onder ging. Nu ging het verhaal, dat toen de boot zonk, de op het schip verblijvende passagiers het lied zongen „Nader mijn God tot U” en zo zingende in de ijskoude zee verdronken.

De harmonie Apollo speelde dit gezang een avond op

verschillende straathoeken. Dit greep de mensen wel heel erg aan, maar na enige weken ging het rustige leven weer verder. In 1913 werd de staat Albanië gesticht. Prins Wilhelm von Wied werd er tot koning uitgeroepen en Nederlandse officieren kregen de opdracht er een leger op te bouwen. In gevecht met opstandelingen sneuvelde aldaar majoor Thomson. Dit was weer in Nederland het gesprek van de dag. De uitroep: „In wat voor wereld leven we”, werd alom gehoord, maar men wist niet dat dit nog maar de eerste signale waren die een groter en smartelijk gebeuren aankondigden.

26 juni 1914: de Oostenrijkse troonopvolger aartshertog Franz Ferdinand en z'n gemalin worden in Serajewo door een Bosnisch student Gabriël Princip neergeschoten. Er begon ook hier wel enige spanning te komen, ofschoon men niet geheel door had wat voor consequenties er uit voort konden komen.

De gebeurtenissen volgden nu heel snel op elkaar. Oostenrijk stuurde Servië een ultimatum in verband met de moord. Servië acht dit onaanvaardbaar. Rusland zendt dan weer een ultimatum aan Oostenrijk. Nu volgt Duitsland als bondgenoot van Oostenrijk. Frankrijk en Engeland, bondgenoten van Rusland mobiliseren ook. Er wordt druk geconfereerd, maar het lot heeft beslist: de eerste wereldoorlog breekt uit.

Italië blijft neutraal. Nederland mobiliseert, de dienstplichtigen worden opgeroepen en naar de grenzen en de kust gezonden om onze neutraliteit te bewaren. Wat staat ons te wachten?

Men begreep wel: er komen andere tijden. En toen de klokken beierden om de dienstplichtigen in werkelijke dienst te roepen, betekende dit tevens het uitluiden van een tijdperk. En die tijd keerde nooit meer terug.

Herinneringen hr. Ridderikhoff

Uit diverse reacties is gebleken dat vele oude Horinezen met genoegen de herinneringen van de heer Ridderikhoff hebben meebeleeft.

Het blijkt, dat er meer oud-Hoornse inwoners zijn die verhalen uit vroeger tijd kennen.

Laten die contact met ons opnemen. Misschien kunnen wij er ook van genieten en misschien iets van publiceren.

„Wat buiten ons land gebeurde, werd door de grote massa niet begrepen.” In Hoorn verging dat de mensen weinig anders. Moest men zich druk maken over dingen die zo ver weg plaatsvonden? Werd er hier niet genoeg armoede geleden?

Daarom ter afsluiting deze letterlijk en figuurlijk door de tand des tijds aangetaste foto van het armoedige deel van het Groot Oost, alwaar voor de nummers 98 (Scheren en Haarsnijden), 100 en 102 veel, heel veel kinderen poseren. Allemaal met ernstige gezichtjes, waar werkelijk geen lachje af kon. Toch diende zich ook voor hen een nieuwe toekomst aan. Een andere tijd die weliswaar niet echt veel beter zou worden, maar toen in ieder geval nog hoopvol toescheen. Deze kinderen werkten mede aan een samenleving in Hoorn, waarvan wij thans het zinvolle, elke dag nog kunnen en mogen ervaren. Een reden te meer om daarvoor erkentelijk te zijn en te blijven!

Jaarcijfers van de Vereniging „Oud-Hoorn” 1984-1985

W. L. van der Waal, penningmeester

UITGAVEN	<i>begroting 1984</i>	<i>werkelijke cijfers 1984</i>	<i>begroting 1985</i>
Eigen panden			
Onderhoud	8.000,00	1.145,38	6.000,00
Lasten	9.000,00	7.277,61	5.000,00
Aankoop tuin Onder de Boompjes 8	—	3.506,00	—
Subtotaal	17.000,00	11.928,99	11.000,00
Vereniging			
Secretariaat	2.000,00	1.397,79	2.000,00
Drukwerk kwartaalblad	8.000,00	9.744,00	11.000,00
Actie behoud Grote Kerk	—	6.111,29	—
Ledenvergaderingen	500,00	787,45	1.000,00
Lidmaatschap andere verenigingen	250,00	380,00	400,00
Bijdrage Verenigingsregister	60,00	58,50	60,00
Bankrente	17,00	6,23	10,00
Bijdrage Aankoop Zilveren Schaal WF-Museum	—	100,00	—
Gidsenwerk	500,00	903,00	1.000,00
Gift aan Hist. Genootschap Oud-West-Friesland	—	75,00	—
Aanschaf Grote Kerk Bijbel	—	375,00	—
Gift aan St. Geschiedschrijving Hoorn 1930-45	—	250,00	—
Gedenkplaten	—	478,08	230,00
Werkgroep Documentatie	1.168,00	—	1.200,00
Bijdrage in Archeologisch Onderzoek	1.000,00	—	2.000,00
Diversen	—	1.489,86	200,00
Publikaties	5.000,00	—	7.500,00
Subtotaal	18.695,00	20.954,74	26.400,00
Toename saldi	—	8.262,79	—
Totaal	35.695,00	41.146,52	37.400,00
ONTVANGSTEN			
Eigen panden			
Huren	19.900,00	20.269,85	18.700,00
Vereniging			
Contributies	12.000,00	17.157,08	16.000,00
Losse verkoop kw.blad	50,00	232,00	50,00
Rente	3.695,00	2.628,83	2.600,00
Subsidies	50,00	45,26	50,00
Opbrengst Grote Kerkactie	—	788,50	—
Giften	—	25,00	—
Totaal	35.695,00	41.146,52	37.400,00

BALANS PER 31 DECEMBER 1984

Bezittingen en vorderingen			Schulden en eigen vermogen		
	1983	1984		1983	1984
Saldi	80.555,83	88.818,62	Gebr. Blokker	6.000,00	6.000,00
Uitstaande vorderingen	720,00	—	Rabobank	7.000,00	6.600,00
Onroerende goederen	31.128,92	30.383,06	Ver. Spaarbank	24.124,92	23.779,06
			Eigen vermogen	75.279,83	82.822,62
Totaal	112.404,75	119.201,68		112.404,75	119.201,68

SPECIFICATIE EIGEN PANDEN

Uitgaven	Onder de Boompjes 8	Bierkade 10	Schoolsteeg 7	Breed 12	Totaal
Onderhoud	—	95,20	49,98	1.000,20	1.145,38
Lasten:					
Waterschap	34,61	34,61	34,61	34,62	138,45
Onroerendgoedbel.	85,00	99,00	40,00	414,00	638,00
Gas/elektra/water	1.056,91	—	—	—	1.056,91
Verzekeringen	218,15	358,18	189,66	670,84	1.436,83
Hypothecaire leningen:					
Rente	857,50	2.404,06	—	—	3.261,56
Aflossing	400,00	345,86	—	—	745,86
Totaal	2.652,17	3.336,91	314,25	2.119,66	8.422,99
Ontvangsten					
Huren	6.955,00	6.548,75	2.400,00	4.366,10	20.269,85

Opmerking: Het bestuur heeft het besluit genomen de hypothecaire lening bij de Verenigde Spaarbank (zie balans) in haar geheel af te lossen. De mogelijkheid bestond, dit geheel boetevrij te kunnen doen.

P.

Ledenbestand

Het aantal leden op 1 januari 1984 was	709
Nieuwe leden in 1984	153
	<u>862</u>
Bedankt	28 leden
Afgeschreven	
(2 jaar geen contributie betaald)	13 leden
	<u>41</u>
Stand per 31 december 1984	<u>821</u>

het tempo vol te houden dat past bij de slooppolsslag van deze tijd blijft het werkterrein ook dit jaar nog voornamelijk de binnenstad, met één uitzondering.

Wij doen een dringend beroep op alle leden om deel te nemen aan een of meerdere wandelingen en daar ook wijd en zijd de aandacht op te vestigen.

Werkt allen mede om de zeven kruistochten tegen onverschilligheid en onachtzaamheid jegens historisch stadsschoon te doen slagen!

Albert de Graaf, coördinator van de rondwandelingen

Zo gaan we dan op:

Vrijdag 31 mei „Oosterkerkwandeling”

Vrijdag 14 juni „Bossuwandeling”.

Vrijdag 28 juni „Kloosterwandeling”.

Vrijdag 12 juli „Statenpoortwandeling”.

Deze wandelingen starten om 19.30 uur op de Rode Steen.

Vrijdag 26 juli „Hofjeswandeling”.

Vrijdag 9 aug. „Stadswallenwandeling”.

Vrijdag 23 aug. „Buiten de Vestewandeling”.

Deze wandelingen starten om 19.30 uur vanaf het NS-station.

„Oud-Hoorn” aan de wandel

Ook in 1985 hopen we weer de langzamerhand „vanouds bekende” stadswandelingen te houden. Ook dit jaar zal het ons zeker niet aan belangstelling ontbreken. Onze enthousiaste en deskundige gidsen staan weer klaar om datgene wat nog rest aan historisch stadsschoon te tonen aan de bezoekers. Hoewel het steeds moeilijker wordt om

Tin uit de „Risdam”.

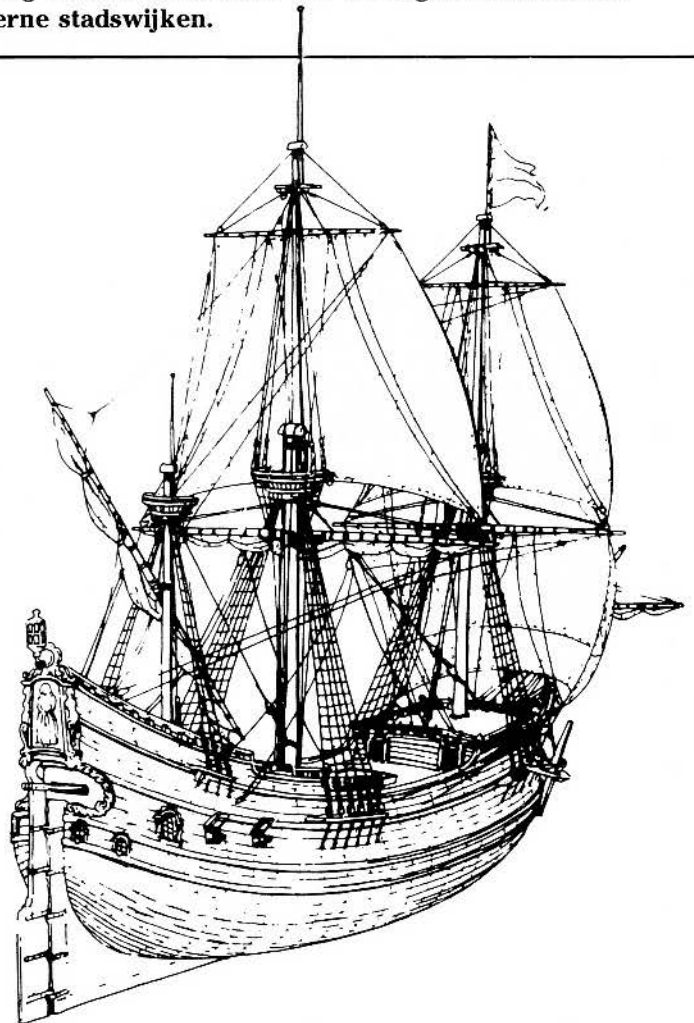
Het was een klein bericht met een foto in een van de grote landelijke dagbladen een aantal weken geleden. Even vermoedde ik de zoveelste bodemverontreiniging, nu in een van de Hoornse buitenwijken. Maar het bleek te gaan over de lading van een Nederlandse Oostinjevaarder die zo'n tweeënehalve eeuw geleden verging voor de Maleisische kust. Aan de rand dus van het handelsimperium dat onze voorouders in zuidoost Azië hadden opgebouwd. De lading is opgedoken en nu te zien in het nationale museum van Maleisië. De naam van het verongelukte schip wees in de richting van Hoorn. Die relatie was gemakkelijk uit te zoeken. Maar je vraagt je vervolgens af, of een schipbreuk van een Hoorns schip aan de andere kant van de wereld een bijzondere gebeurtenis was. Dat valt uiteraard alleen vast te stellen, als je iets weet over de frequentie van scheepsongelukken bij de Verenigde Oostindische Compagnie en het aandeel van Hoorn in de activiteiten van dit handelslichaam. En wellicht was er nog iets te achterhalen van de lotgevallen van het schip dat dezelfde naam droeg als een van Hoorns moderne stadswijken.

Geen Hoorns schip

De „Risdam” werd in 1713 op de Hoornse werf van de VOC gebouwd. Maar het is zeer de vraag, of je daarom van een Hoorns schip kunt spreken. De VOC was een nationale organisatie met het alleenrecht van de handel op het gebied tussen Kaap de Goede Hoop en Kaap Hoorn, ruwweg de kusten van de Grote en de Indische Oceaan. Het bedrijf was geconcentreerd in zes Hollandse en Zeeuwse steden: Amsterdam, Middelburg, Rotterdam, Enkhuizen, Hoorn en Delft. Dat waren de plaatsen waar zich voor de oprichting van dit handelslichaam in 1602 al compagnieën met de vaart op Indië bezig hielden. De verdeling van de activiteiten als bouw en uitrusting van de schepen en verkoop van de aangevoerde goederen waren in het octrooi dat de VOC in 1602 van de Staten-Generaal, de landsregering dus, verkreeg, vastgelegd. De helft voor Amsterdam, een kwart voor Zeeland — men sprak altijd van Zeeland en niet van Middelburg of Vere — en een zestiende voor ieder van de overige vestigingen of kamers.

Ieder van de kamers had een eigen werf, maar de zelfstandigheid van de kamers was niet zo groot, dat ze ook volledig zeggenschap hadden over de door henzelf gebouwde schepen.

Er is over de scheepsbewegingen en de scheepsbouw van de VOC veel archiefmateriaal bewaard gebleven en dit materiaal is door goede publicaties ook toegankelijk gemaakt.¹⁾ Hieruit blijkt bijvoorbeeld dat in 1720 — dat was de tijd waarin ook de „Risdam” in bedrijf was — er in totaal 23 schepen naar Indië uitvoeren waarvan 6 voor een andere kamer dan waarvoor ze gebouwd waren. In 1724 waren dat er 7 op de 29. Globaal genomen dus zo'n 25%. Wel valt op dat de eerste uitreis van het schip op enkele uitzonderingen na wel voor de kamer werd gemaakt die het schip had laten bouwen. Voor de wisseling van kamer zijn een aantal factoren aan te voeren. Uiteraard speelde de behoefte aan scheepsruimte een rol. Wanneer in Nederland daaraan niet ter plaatse kon worden voldaan wendde men zich tot een andere haven. Scheepswerven waarop schepen konden worden gebouwd die geschikt waren voor het transcontinentale verkeer, bevonden zich alleen in de Nederlandse havens. In het centrum van het Aziatische rijk van de VOC, Batavia, had men slechts de beschikking over een reparatiewerf. Wanneer er daar een vloot voor een terugreis moest worden samengesteld — ter wille van de veiligheid werd de retourreis in convoien van vijftien tot

twintig schepen gemaakt — moesten de heren een keus uit de aanwezige scheepsvoorraad maken. Een voorraad die vaak bescheiden was, omdat de bodems ook gebruikt werden voor de inter-Aziatische handel. Op die inter-Aziatische reizen en op de reizen terug naar het vaderland voer het schip dan ook niet voor een bepaalde kamer. Het had slechts een lading aan boord die voor een of soms voor meerdere kamers bestemd was. Ter verduidelijking de reizen van het „Huis ter Boede” een jacht van 642 ton, dat in 1720 werd uitgerust door de kamer Hoorn maar in 1702 was gebouwd door de kamer Zeeland. Dit schip begon zijn bestaan met twee reizen naar de Oost en een retourreis voor de kamer Zeeland. Tussendoor werd het gebruikt voor de handel tussen de verschillende VOC-kantoren in Azië. In 1713 werd het schip in Ceylon geladen voor een reis naar het vaderland of om het woord uit die tijd te gebruiken naar patria. De lading was bestemd voor Amsterdam. Amsterdam rustte

het schip 1715 voor de volgende reis naar de Oost uit. De volgende retourvaart in 1718 ging naar Hoorn, en dat was de kamer die het dus in 1720 klaar maakte voor zijn ditmaal laatste reis naar de tropen.

Scheepsongelukken

Uit het voorgaande zal nu wel duidelijk zijn, dat we de „Risdam” geen Hoorns schip kunnen noemen. Maar hoe uitzonderlijk was de ramp van een in Hoorn gebouwde schip? Om die vraag te kunnen beantwoorden moeten we eerst iets weten over de omvang en de aard van de scheepsongelukken bij de VOC en daarna trachten na te gaan of het aantal verongelukte schepen van de kamer Hoorn evenredig was aan het aandeel van Hoorns aandeel in de VOC-activiteiten.

De aard van deze bijdrage laat niet toe zo'n onderzoek uit te strekken over het hele tijdperk waarin de Compagnie actief was. Daarom heb ik me beperkt tot de jaren tussen 1720 en 1730, een tijd waarin de „Risdam” actief was en waarin ook gesproken kan worden van een praktisch onbelemmerd scheepvaartverkeer tussen Nederland en Azië.

Van 1720 t/m 1729 vergingen 42 schepen, gemiddeld dus 4 per jaar. Dat waren er 25 op de heenreis, 6 op de inter-Aziatische vaart en 11 op de retourvaart. De twee hierbij afgedrukte tabellen laten zien, dat de schipbreuken niet gelijkmatig over de hele periode waren verdeeld en dat bepaalde streken een meer dan gemiddeld aantal ongelukken tonen en dus gevaarlijker waren.

Tabel 1
Schipbreuken VOC-schepen, 1720-'29
(Bron: Dutch-Asiatic shipping)

jaar	heen	Azië	terug	totaal
1720	1	—	—	1
1721	3	—	—	3
1722	6	1	7	14
1723	1	—	—	1
1924	3	1	—	4
1725	3*	—	3	6
1726	2	1	—	3
1727	2	1	—	3
1728	3	1	—	4
1729	1	1	1	3
	25	6	11	42

*) Van een van deze schepen is de plaats van de schipbreuk onbekend.

Tabel 2
Plaats van de schipbreuken van VOC, 1720-'29
(Bron: Dutch-Asiatic shipping)

gebied	heen	Azië	terug	totaal
Europa	10	—	—	10
Z. Atl. Oceaan	1	—	4	5
Rond de Kaap	9	—	—	9
Kaap-Batavia	4	—	7	11
Indië	—	2	—	2
elders Azië	—	4	—	4
	24	6	11	41

Schepen die door kapers of vijandelijke oorlogsschepen werden opgebracht zijn hierbij buiten beschouwing gelaten.

Keldertje van de VOC-werf. Opgraving zomer 1951
Foto Archiefdienst Westfriese Gemeente

We weten, dat er in de gegeven periode 419 VOC-bodems uit de Nederlandse havens naar Indië vertrokken. Hiervan vergingen er 25 of bijna 6%. Op de terugreizen verongelukten in die tien jaar 11 schepen dat is een goede 3% van het totaal van 344. De retourvaart was dus tweemaal zo veilig als de heenreis. In 1725 had de Compagnie in de Aziatische wateren 52 schepen in gebruik. Hier lag het verliespercentage van meer dan 10% duidelijk hoger dan bij de intercontinentale reizen. De oorzaak hiervan moeten we waarschijnlijk zoeken in de slechte conditie van de schepen die voor de handel in Azië werden gebruikt. In de 17e eeuw was bijna de helft hiervan niet meer voor grote reizen te gebruiken. Het verschil tussen de heen- en terugreis is wellicht te verklaren uit het feit, dat men op de terugreis veel meer in convoi voer. Men had dan immers een kostbare lading aan boord. Men maakte de overtocht dan in groepen van twintig of meer schepen, op de heenreis waren dat er drie of vier.

Maar als het op een reis naar patria mis ging, dan goed ook. Zoals bij een dat moment kleine vloot van zes schepen die op 22 september 1721 de rede van Batavia verliet en waarvan er maar twee negen weken later op het verversingsstation aan de Kaap aankwam. Schepen met een bemanning van 100 tot 150 koppen en een lading ter waarde van 150.000 tot 600.000 gulden konden in die tijd zonder radiotelegrafie zonder een spoor na te laten verdwijnen.

Afgezien van het rampjaar waarin deze kleine vloot verging, schommelde het verlies rond de vier schepen per jaar. Het vergaan van de „Risdam” zal dan ook niet als iets bijzonders gezien zijn. Een klein bedrijfsongeval. Als we naar de tweede tabel kijken, zien we, dat er drie gebieden duidelijk uitspringen. De Europese westkust, het gebied rond Kaap de Goede Hoop. Bij het eerste moeten we bedenken, dat meer dan een derde van de afvaarten uit Nederland plaats vond in de maanden november t/m januari, een periode met over het algemeen niet zo fraai weer. Het gebied rond de Kaap is van oudsher ook al gezegend met veel stormachtig weer en het hoge cijfer voor het traject van Batavia naar de Kaap is voor een deel toe te schrijven aan de ramp met de vloot van 1722. Vier schepen verlies per jaar op een totale vloot van 161 voor het jaar 1725, vraagt om een behoorlijke

nieuwbouw, als we ook nog rekening houden met verliezen door kaping en uit de vaart nemen wegens ouderdom. Hierover direct meer.

Hoorns aandeel

Geen bijzondere gebeurtenis zo'n scheepsongeluk, maar was het vergaan speciaal van een Hoorns schip iets bijzonders? Van de 42 schepen die van 1720 t/m 1729 vergingen waren er 18 gebouwd in Amsterdam, 10 in Zeeland, elk 4 in Enkhuizen en Delft, 2 in Rotterdam en 3 in Hoorn. 1 van de verongelukte schepen was eerder buitgemaakt op de Engelsen. 3 op de 42. De risicofactor lijkt voor in Hoorn gebouwde schepen niet groter te zijn geweest dan voor die van de andere kamers als we letten op het zestiende deel in de activiteiten dat Hoorn in 1602 bij het octrooi was toegezegd. Maar kwam Hoorn ook aan dat zestiende deel toe, met andere woorden stemde de praktijk hier overeen met de theorie? We kunnen dat proberen na te gaan voor wat betreft de scheepsbouw, het scheepsverkeer en de waarde van de voor iedere kamer aangevoerde goederen.

Tabel 3
Scheepsbouw VOC, 1720-'29
(Bron: Dutch-Asiatic shipping)

kamer	aant.	%	tonnage	%	% volgens octrooi
A	36	43.9	280.13	46.4	50
Z	20	24.3	15.229	25.2	25
R	5	6.1	4.060	6.7	6.25
E	8	9.8	4.750	7.9	6.25
H	7	8.5	4.180	6.9	6.25
D	6	7.3	4.110	6.8	6.25
	82	100.0	60.342	100.0	100.0

Tabel 3 geeft de aantallen gebouwde schepen, de daarmee

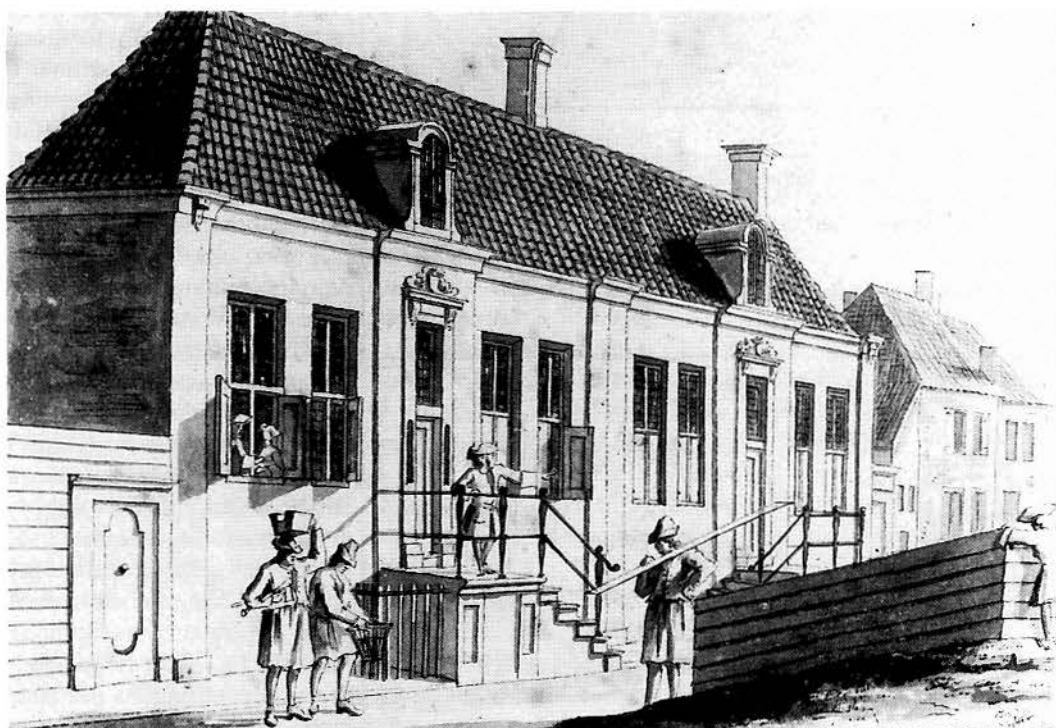
verworven tonnage, zowel in absolute getallen als in percentage en het percentage dat iedere kamer volgens octrooi moest leveren. Wat het aantal betreft leverde de kamer Amsterdam te weinig schepen over deze periode en Enkhuizen, Hoorn en Delft meer dan was overeengekomen. Letten we op de tonnage, dus de inhoud van de schepen, dan zijn de cijfers meer in overeenstemming met de afspraken, hoewel Amsterdam nog steeds onder en Enkhuizen boven de norm zit. De tonnage-percentages liggen voor de beide grote kamers, Amsterdam en Zeeland, boven het percentage van de aantallen, bij de kleine kamers is dat juist andersom. Dat betekent, dat Amsterdam en Zeeland gemiddeld grotere schepen bouwen dan Enkhuizen, Hoorn en Delft. Tabel 4 bevestigt dit:

Tabel 4
Scheepsbouw kamer Hoorn 1720-'29
(Bron: Dutch-Asiatic shipping)

jaar	naam	type	tonnage
1720	Hillegonda	?	850 ton
1721	Cornelia	?	800 ton
1722	West-Friesland	jacht	370 ton
1723	Wapen van Hoorn	?	850 ton
1724	Victoria	?	160 ton
1726	Binnenwijzend	?	500 ton
1729	Sjibekarspel	?	650 ton

Kleine schepen hadden in deze jaren een inhoud van 300 tot 600 ton, hoewel er soms nog kleinere bodems van stapel liepen. Middelgrote hadden een inhoud van 600 tot 800 ton en de grote van 800 tot 1.150 ton. Voor zover valt na te gaan zijn in Hoorn nooit grotere schepen gebouwd dan van 850 ton. Oorzaak hiervan was de ligging van de werf aan de oostzijde van de ondiepe Kielhaven. Dat is aan de oostzijde van het tegenwoordige Julianapark. Dan het aandeel van Hoorn aan het scheepvaartverkeer in de genoemde jaren. Van 1720 t/m

Daar, waar de „Risdam”
gebouwd werd. Gebouwen
van de VOC-scheepswerf in
de buurt genaamd
Zevenhuizen
Foto van een tekening door
Cornelis Pronk in het
Westfries Museum

1729 vertrokken 377 VOC schepen uit de Nederlandse havens. Hiervan voeren er 24 voor de kamer Hoorn, dat is 6,4%. Vanuit de Oost aanvaardden 315 vaartuigen de reis naar patria, waarvan eveneens 24 bestemd voor Hoorn, dat is 7,6%. Alles bij elkaar genomen komt 6,9% van het scheepvaartverkeer voor rekening van de kamer Hoorn, wat vrij aardig overeenkomt met het afgesproken aandeel.

Belangrijker dan de scheepsbewegingen waren de aangevoerde goederen of beter de waarde daarvan. Er werden nog wel eens voor Hoorn bestemde waren in schepen van de andere kamers geladen. Tabel 5 laat de totale waarde van de over 1720 t/m 1724 aangevoerde goederen zien en het aandeel van Hoorn daarin. Als we zeggen waarde moeten we denken aan de bij inkoop betaalde bedragen. De sommen die de maatschappij bij verkoop ontving, lagen heel wat hoger. Zo weten we, dat de opbrengst van de over 1721 t/m 1730 verkochte goederen 185 miljoen bedroeg.

Tabel 5
Waarde aangevoerde goederen 1720-'24
(Bron: Dutch-Asiatic shipping)

jaar	totale waarde	voor Hoorn	%
1720	f 7.449.174	f 583.594	7.8
1721	„ 10.235.852	„ 626.907	6.1
1722	„ 7.144.520	„ 404.683*	5.7
1723	„ 10.331.874	„ 786.595	7.6
1724	„ 8.443.406	„ 359.613	4.2
	f 43.604.826	f 2.761.392	6.3

* 1 Hoorns schip met een lading ter waarde van f 273.029 ging in dit jaar verloren. Dit is niet meegeteld.

De winst lag dus boven de 100%. Het aandeel van Hoorn in de waarde van de aangevoerde goederen en daarmee naar men mag aannemen in de winsten van de Compagnie week met 6,3% weinig af van wat in 1602 was overeengekomen.

Conclusie

In het begin van de achttiende eeuw lag het aandeel van Hoorn in de activiteiten van de VOC redelijk dicht bij de waarde die we op grond van wat bij het octrooi was overeengekomen, mochten verwachten. Nu moeten we hierbij een slag om de arm houden, want de onderzochte jaren zijn er slechts tien uit het 193-jarig bestaan van de Compagnie. Als we letten op de scheepsbouw en de scheepsbewegingen leverde Hoorn iets meer, maar Hoorns winstaandeel was overeenkomstig het octrooi. Het vergaan van drie Hoornse schepen was volkomen normaal en kan dan ook als een logisch gevolg gezien worden van de deelname van Hoorn in het VOC bedrijf.

De „Risdam”

De op de Hoornse VOC-werf gebouwde „Risdam” was een fluitschip van 520 ton. Een klein vaartuig dus. Fluiten waren lange, smalle schepen te herkennen aan hun rondgebouwde achtersteven. Doordat ze met een kleine bemanning konden varen, goedkoop in gebruik. Niet zo geschikt voor de vaart in de tropen, omdat de sterk gekromde scheepshuid de neiging had bij hogere

temperaturen te gaan werken en veel water door te laten. Dit Hoornse schip werd — iets bijzonders voor een eerste reis — uitgerust door de kamer Amsterdam. Het verliet Tessel op 27 september 1714 onder schipper Pieter Daalder met een bemanning van 94 koppen, waarbij nog 31 soldaten en 6 passagiers gerekend moeten worden. Van 27 oktober tot 1 november lag het voor anker bij San Tiago op de Canarische eilanden, waarschijnlijk om vers water en levensmiddelen in te nemen. Een dergelijk oponthoud was niet gebruikelijk, meestal werd er direct doorgezeild naar de Kaap, waar de Compagnie sinds 1652 een verversingsstation bezat. Het oponthoud aan Afrika's zuidpunt was voorgeschreven en ook wel noodzakelijk op een reis die gemiddeld acht à negen maanden duurde. Aan de Kaap verlieten 3 bemanningsleden, 11 soldaten en 1 passagier het schip. Ervoor in de plaats kwamen 2 nieuwe zeelui en 5 soldaten. Op het traject van de Kaap naar Batavia overleden 4 leden van de bemanning. Op 22 april 1715 viel de „Risdam” de haven van Batavia binnen. Een voor die tijd voorspoedige reis.

Het schip lijkt daarna enige tijd gebruikt te zijn voor korte reizen naar de Aziatische buitenkantoren, want pas op 16 januari 1717 verliet het Batavia, dit keer onder commando van schipper Jacobus Verkade, voor een retourreis naar Enkhuizen. Het schip had een gemengde lading ingenomen: goederen ter waarde van f 221.285 voor Enkhuizen en voor Amsterdam en Zeeland ieder voor een waarde van f 376. Op 28 maart bereikte de „Risdam” Kaap de Goede Hoop, waar het schip zich voegde bij een vloot van 23 andere schepen, die zes tot tien weken eerder uit de verschillende Aziatische havens was vertrokken. Zoals gebruikelijk had het schip een veel kleinere scheepsbevolking dan op de heenreis, niet meer dan 97 mensen. De lading nam nu uiteraard een groter deel van de scheepsruimte in beslag. Op 30 juli 1717 zeilde het vaartuig het Marsdiep binnen.

Het duurde tot 16 november 1718 voor de „Risdam” opnieuw uitvoer. Dit keer onder Kornelis van Dam, en opnieuw uitgerust door de kamer Amsterdam. Mogelijk heeft het schip in de tussentijd een grote onderhoudsbeurt ondergaan. Een periode van meer dan een jaar tussen aankomst en vertrek was overigens niet ongewoon.

De reis was minder voorspoedig dan de eerste maal. Het schip lag samen met twee andere Amsterdamse schepen, waarschijnlijk opgehouden door slechte weersomstandigheden een maand werkeloos in de Torbay aan de Engelse zuidkust. Van daaruit werd in een ruk de tocht naar de Kaap gemaakt maar daar volgde een oponthoud van anderhalve maand. Pas op 31 augustus werd Batavia bereikt. Het verlies onder de scheepsbevolking was ook hoger dan de eerste keer: 10 op een aantal van 189.

Van de verdere lotgevallen van het schip is niet veel meer bekend. We weten alleen dat het in 1726 zonk voor de kust van Maleisië op een reis van Siam naar Batavia. En zo kwam de naam van een stukje Hoorn aan de andere kant van de aardbol terecht.

1) Geraadpleegde literatuur: *Dutch-Asiatic shipping in the 17th and 18th centuries*. Vol. II, III. The Hague 1979. (Rijks geschiedk. publ. 166, 167.)

Gaastra (F.S.): De geschiedenis van de VOC Haarlem-Antwerpen 1982.

Algemene geschiedenis der Nederlanden. Dl 9. Haarlem 1980. Blz. 420-464.

Schotland in Hoorn

J. M. Baltus

Een verdwenen toponiem weer terug

Bij de bouw van een rijtje nieuwe, fleurig uitzierende woningen aan de Vollerswaal, vlak bij de brug tussen Grote en Kleine Oost, ontstond twee jaar geleden een nieuwe steeg, gelegen tussen het aan het begin van deze eeuw gebouwde pand Vollerswaal 1 en de nieuwe huizen. Deze steeg leidt naar de achterliggende, eveneens nieuwe bebouwing.

Een zeldzaam geval deed zich dus voor in Hoorn: een nieuw straatje in een eeuwenoude omgeving. Het moest natuurlijk ook een naam krijgen en daarvoor is er van gemeentewege de Werkgroep Straatnaamgeving waarin ook „Oud-Hoorn” vertegenwoordigd is. Deze werkgroep kwam op het verstandige idee nu geen fantasienaam te verzinnen maar een in dit gebied ooit gebezigde toponiem uit het grijze verleden nieuw leven in te blazen.

In de Kroniek van Hoorn door Velius (vierde druk, 1740) lezen we over het desbetreffende stadsdeel het volgende:

„t Jaer 1595 werd Schotland eerst betimmert / dit was eertijds een groen Veld / en hiete de Schapenweyd / omdatter gemeenlijk Schapen gingen weyden. Daerna werd het gebruykt tot een warmoesthuyn: de huysen werden rondom aen den kant geset / behalven twee steegen die daer middendeur gemaekt werden”. Velius vertelt nog op het jaar 1604 dat de „Middelstraet op Schotland deser tijd eerst bestraet (werd)”.

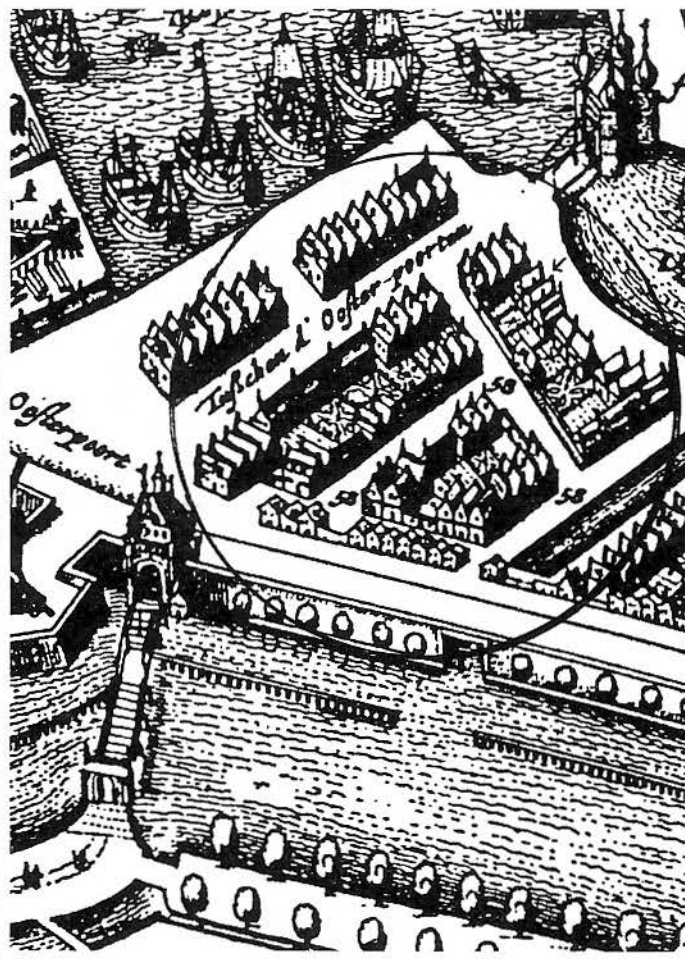
Velius heeft het hier over het gebiedje dat begrensd wordt door Vollerswaal, Watertje, Oosterplantsoen en Kleine Oost. Tot de door Velius genoemde stegen hoort niet de

huidige, nieuwe steeg aan de Vollerswaal maar de nog steeds aanwezige Schellinkhoutersteeg en de naamloze steeg die begint tussen de panden Kleine Oost 9 en 11 (het restant van de oude „Middelstraet”). Het oude buurtje Schotland zal zijn naam ontleend kunnen hebben aan het „afgeschoten” karakter ervan: afgescheiden door water, hekken of schuttingen; begrijpelijk wegens de functie van schapenweide en tuingebied. Eventueel zou de naam ook in verband kunnen staan met het woord „schot” (in de betekenis van specie, aarde) uit de gracht opgebaggerd om de oever te verhogen, bijv. de wal van de Vollerswaal. Er is in ieder geval geen aantoonbaar verband met het Schotland aan de overzijde van de Noordzee.*

Op de stadsplattegrond van Blaeu (1649, maar met het stadsbeeld van ca. 1630) zien we als nr. 58 de naam 't Schotlandt aangeduid bij wat nu nog Schellinkhoutersteeg en Watertje heet, en ook bij de „Middelstraet”. Tweehonderd jaar later is het lot van het Schotland bezegeld, naar het schijnt, want Klaas van Voorst noteert in zijn lijst van Hoornse straatnamen in 1820: „Schotland is weg”.

Nu is Schotland dus weer terug, als de aanduiding van een straatje dat bij de Vollerswaal nog een steegkarakter heeft en verderop een landelijker sfeer krijgt.

* Gegeven o.a. van B. Renckens, Den Haag.

Merkwaardigheden en minder bekende aspecten van het historische Hoorn

In deze rubriek wil ik met u door de stad lopen en u wijzen op stadsbeelden, details en bijzonderheden waar men gewoonlijk aan voorbijloopt. De liefhebbers van de door onze vereniging georganiseerde zomeravondwandelingen kennen dit wel: een verborgen Neo-gotisch kapelletje, de zolder van het Foreestenhuis, de achterkant van de St. Ceciliakapel, enz. Het wordt geen zoekplaatjesrubriek, maar af en toe mag de lezer haar of zijn kennis van de oude binnenstad toetsen.

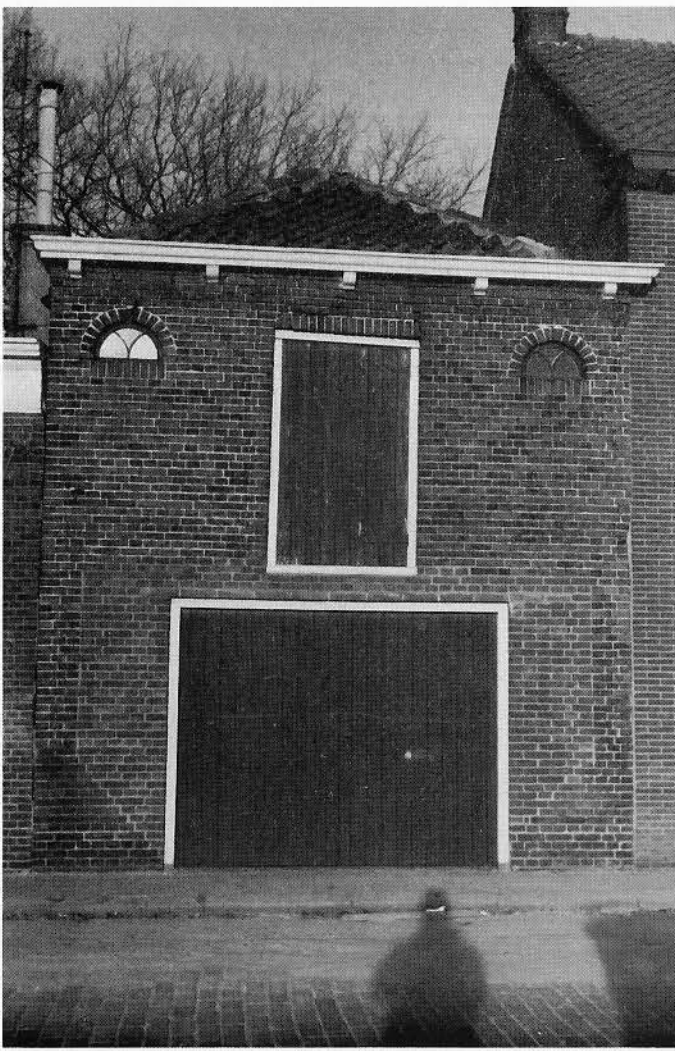

Hoe lang al staat dit geprofileerde, natuurstenen paaltje in de Nieuwsteeg? Is het daar na vele omzwervingen uiteindelijk terechtgekomen of staat het daar al eeuwen als grenspaal? Vragen bij dit relict uit het verleden, met zijn verstilde maskerachtige uiterlijk als van een voorvaderbeeld van het Paaseiland. Welke lezer ontraadselt de afkomst?

Een stemmig, deftig steegje, alsof we in de Amsterdamse Plantagebuurt zijn met zijn sjeke huizen uit de tijd van de diamantindustrie-hausse eind vorige eeuw. Het is een inham naast het Postkantoor aan het Grote Oost.

Een eerste steen, in de voorgevel ingemetseld ter gelegenheid van de bouw van het pand. De meeste „eerste stenen“ dateren in Hoorn uit de periode 1850-1900, toen er na een eeuw stilstand en sloop op bouwgebied weer volop begonnen werd met wederopbouw. Net als de eerste steen in Nieuwe Noord 52 heeft deze een rebuskarakter. Aangevuld en gedecoreerd lezen we: De 1e steen is GelegD Door C:Pronk OUD 10 ? 1909 (het jaartal staat er „letterlijk“ als 9 X N 9 en verder zien we een steen afgebeeld, een eg en een oor). Waar treft u deze speelse steen aan?

Een klein pakhuis aan de Vollerswaal met een deur als een schreeuwmond en pretoog-raampjes. Een bedrijfsruimte met een eigen gezicht. Op nog enkele andere plaatsen, meestal wat achteraf, kom je ze nog tegen, die stalraampjes als getuigen uit een periode waarin koetsen, karren en sjezen nog de toon aangaven in het verkeersbeeld in de stad.

De zon valt in een Hoorns straatje; een oude zijgevel licht op, witgepleisterd en rode baksteen met erboven warmkleurige dakpannen. Kent u dit stukje weinig opvallende, nog niet gesloopte gevelwand, meestal in de schaduw van een paar een-eeuw-oude beuken?

De voorgevel van dit gebouw is wereldberoemd als voorbeeld van vroeg-Renaissancebouw. Bij de sloop van het voormalige Hopgebouw ernaast kwam even de fraaie zijgevel in het zicht. Aan de achterzijde zien we een hele verzameling van 16e-eeuwse ramen, in dezelfde stijl dus als hun collega's aan de voorgevel. De wat vervallen achterkant van het oude St. Jansgasthuis, gezien vanaf het Glop, het straatje dat te bereiken is via de Lange Kerkstraat.

Stadsbeeld restauraties – wijzigingen – verval

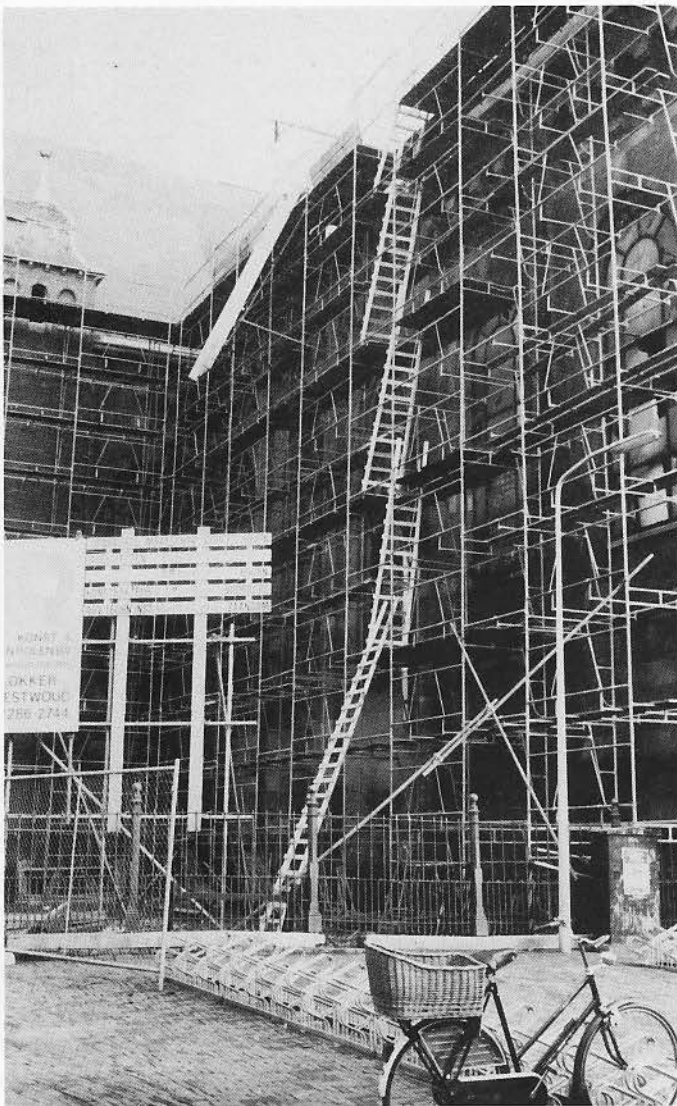
J. M. Baltus

d.d. 20 maart 1985

Achterom 15 (monument)	RK Wees- en Oudeliedenhuus „Sint-Jozef”; plannen voor verbouw en restauratie Regentenkamers.
Achterom 30	Woonhuus; in gevel ankers met siersmeedwerk; wordt gesloopt voor mogelijke vestiging C&A-kledingbedrijf.
Achterom 32	Bedrijfsruimte; wordt gesloopt voor mogelijke vestiging C&A-kledingbedrijf.
Achterom 34	Garage; wordt gesloopt voor mogelijke vestiging C&A-kledingbedrijf.
Dubbele Buurt 34-36 (monumenten)	Pakhuizen met zeldzame trijshuisjes d.i. windkappen; worden gerestaureerd en verbouwd tot woningen en bedrijfsruimte.
Gedempte Appelhaven 2 (beeldbepalend)	Koetshuis (van 1918-1937 in gebruik als bedehuis van de Apostolische Gemeente); wordt gerestaureerd en verbouwd tot woningen.
Grote Noord 15 (beeldbepalend)	RK Kerk uit 1882; voorgedragen voor Rijksmonumentenlijst. Toekomst onzeker.
Grote Noord 25	Voormalige kantoorpand; wordt gesloopt voor mogelijke vestiging C&A-kledingbedrijf.
Grote Noord 27	Voormalig kantoorpand; wordt gesloopt voor mogelijke vestiging C&A-kledingbedrijf.
Grote Noord 29 (beeldbepalend)	17e-eeuws pand met 18e-eeuws bovengevel en Jugendstilwinkelpui. Toekomst onzeker i.v.m. mogelijke C&A-kledingbedrijf.
Grote Noord 31 (monument)	18e-eeuws herenhuus met rococo-exterieur en interieur, consoles en dakkapellen in zelfde Louis-Seize-stijl; toekomst onzeker i.v.m. mogelijke vestiging C&A-kledingbedrijf.
Grote Oost 43 (monument)	Foreestenhuis uit 1724 in Louis-Quatorzestijl. Wordt gerestaureerd.
Grote Oost 114 (monument)	Truydemanhuus; restauratie in volle gang.
Kerkplein (beeldbepalend)	Grote Kerk uit 1883; geplaatst op 8e aanvullende lijst van beschermde rijksmonumenten. Officiële startsein voor restauratie gegeven door minister Brinkman van WVC op 13 maart jl. Restauratie en herstel in volle gang voor nieuwe functie: 32 woningen en winkelbedrijf.

Grote Kerk: restauratie gestart

Grote Kerk in de steigers

Melknapesteeg sloop oude bebouwing

Kerkstraat 10 (monument)

Voormalig kantoor Westfries Museum, genaamd Huis Verloren (daarvoor Gezellenhuis); uitwendig en inwendig opgeknapt en gerestaureerd, met behoud van zeldzaam interieur uit 18e eeuw en diverse elementen van groot kunsthistorisch belang.

Kleine Noord 11-13

Gesloopt monument uit 16e-17e eeuw; plan voor nieuwbouw woningen op lege plek.

Kleine Noord 30 (monument)

Kosterswoning Noorderkerk; wordt gerestaureerd voor hergebruik; restauratie door Stichting Noorderkerk.

Kleine Noord 32 (monument)

Noorderkerk uit 15e eeuw; inwendige en uitwendige restauratie in volle gang. Restauratie door Stichting Noorderkerk.

Koepoortsweg 29 (monument)

18e-eeuws herenhuis met hoeklisenen; wordt als zodanig opgenomen in de nieuwbouw van Lindendaal.

Melknapesteeg (oostzijde)

Oude bebouwing tussen Italiaanse Zeedijk en Achter op het Zand gesloopt voor nieuwbouw.

Korte Achterstraat 4 (monumenten)

Voormalig Hervormd Weeshuis met 16e-eeuwse en 18-eeuwse delen. Vleugel langs Turfhaven wordt inwendig en uitwendig verbouwd ten behoeve van jongerencentrum.

Muntstraat 4 (monument)

Voormalig Politiebureau (daarna o.a. uitleefcentrum Revolution en Binnenstadsbureau); wordt opgeknapt en verbouwd tot woningen en atelierruimten.

Peperstraat 2-4 (beeldbepalend)

Vroeg 19e-eeuwse woningen met diverse markante details; gerestaureerd door Stichting Stadsherstel Hoorn.

Wisselstraat 10 (monument)

Pakhuis-woonhuis; restauratie door Stichting Stadsherstel Hoorn in eindstadium.

Zon 10 (monument)

17e-eeuws woonhuis; in verregerende staat van verval.

Stichting Stadsplan Hoorn Anno 1650

Deze stichting met de lange naam heeft in allerlei artikelen in de regionale pers en via de TV al heel wat publiciteit gekregen. Ook in „Oud-Hoorn” is reeds verschillende malen melding gemaakt van de activiteiten van Stadsplan Hoorn Anno 1650.

Degenen die in staat zijn de vorderingen van de plannen te beoordelen kunnen getuigen dat er heel hard wordt gewerkt om het ambitieuze plan van de initiatiefnemer en maquëttedbouwer Jac. Bints snel te kunnen realiseren. Er moet echter nog veel gebeuren, vooral in financieel opzicht om de Stadsplan Maquëtte voorjaar 1986 aan het publiek te kunnen tonen.

Door middel van subsidies en eigen activiteiten van de Stichting is inmiddels ruim f 20.000,— beschikbaar, maar dat acht de totale begroting, geraamd op f 60.000,— nog lang niet.

U herinnert zich wellicht nog de „veilingen” die in de Noorderkerk werden gehouden, waar monumentale gebouwen en huizen die op het plan voorkwamen, konden worden gepacht. Dat bracht al een aardig bedrag op en de „pachters” hielden er een goede fles „Bleau-wijn” en een gecalligrafeerde pachtovereenkomst

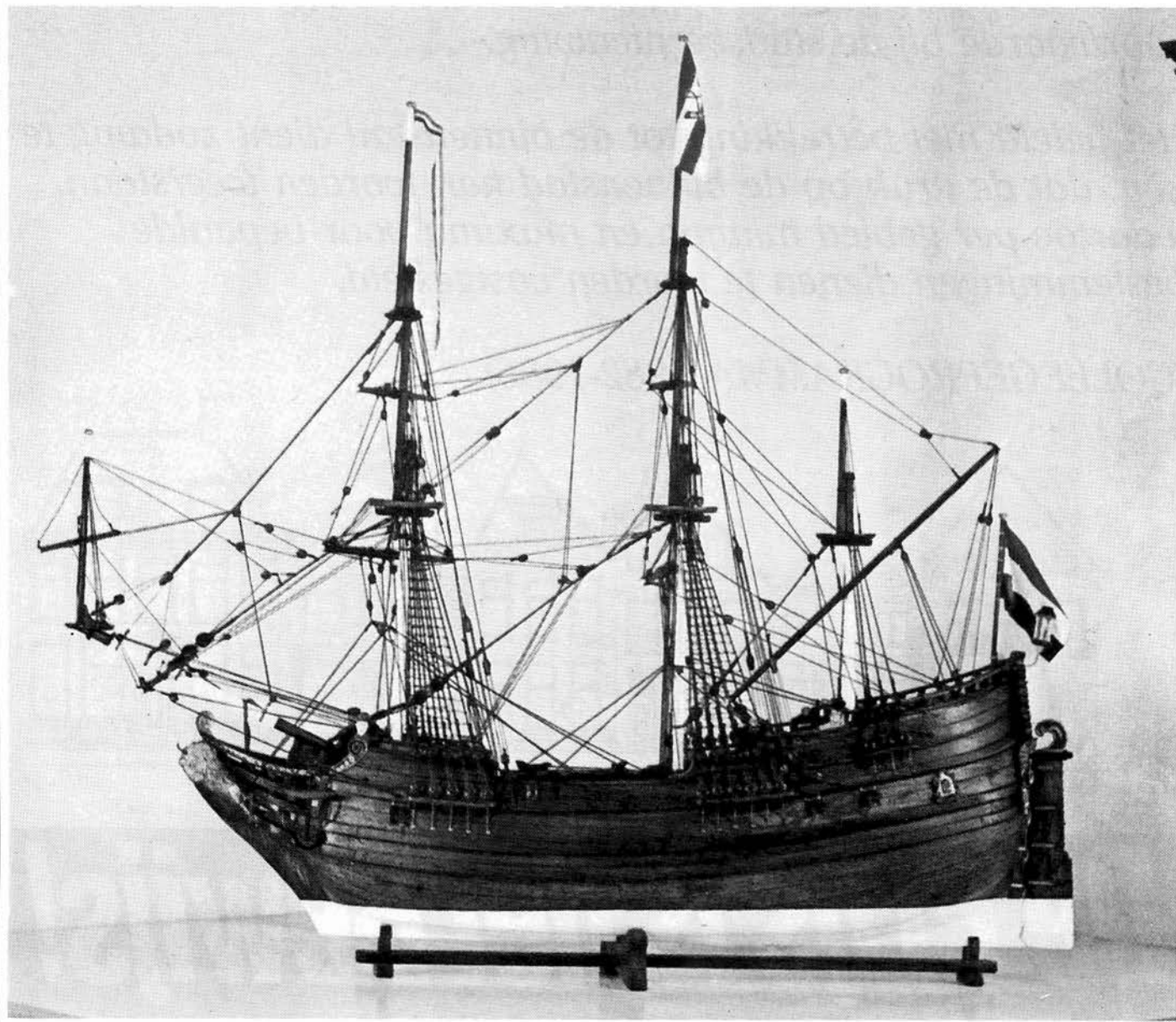
aan over.

Er zijn echter nog veel panden niet verpacht en de mogelijkheid daartoe staat nog steeds open. Tevens is er de mogelijkheid tot het symbolisch kopen van een VOC-schip, zoals die op de maquëtte zullen voorkomen. Het pachten van een huisje kost f 17,50 en het „kopen” van een VOC-schip (5/6 deel wordt uw eigendom) kost f 25,—, alles inclusief een gecalligrafeerde koop- of pachtovereenkomst. Er is een lijst van 120 VOC-schepen waaruit u kunt kiezen.

U kunt natuurlijk ook donateur worden van de Stichting. Dat kost u dan minimaal f 10,— per jaar.

Voor alle informatie kunt u terecht bij het secretariaat van de Stichting: Klipper 62, 1625 EL Hoorn, tel. 02290 - 3 11 28.

En als alles dan naar wens verloopt, kan voorjaar 1986 een toeristische attractie van de eerste orde in Hoorn worden bewonderd: een maquëtte van de Stad Hoorn Anno 1649, gebaseerd op de plattegrond van Blaeu uit die zelfde tijd. En dan ook voorzien van een klank- en lichtspel dat u de geschiedenis van Hoorn vertelt. Het is de moeite waard dit project financieel te steunen.

C&A is tóch voordeliger!

J. Th. J. Schaper
wethouder PvdA

A. Sijm
wethouder CDA

P. M. G. P. Janssens
burgemeester

S. W. M. Commandeur
wethouder VVD

R. Buisman
wethouder CDA

De historisch bepaalde structuur van de binnenstad dient te worden beschermd. Behouden van monumentale of beeldbepalende gebouwen en historische stadsgezichten is voorwaarde bij de stadsvernieuwing.

Het beleid met betrekking tot de binnenstad dient zodanig te zijn, dat de druk op de binnenstad kan worden weerstaan, waartoe per gebied minima en maxima voor bepaalde bestemmingen dienen te worden vastgesteld.

(COLLEGEPROGRAMMA 1982-1986)

De Prijs is het Bewijs!